

власної еміграції (виділено мною — О. Л.). Цілком природно, що в 1919—1922 роках ми до цих емігрантів ставились з повною симпатією, оскільки ми казали, що, може бути, в Росії настане перелом. Виявилось, що все це також лише одна фантазія. Емігранти нічого не робили. Вони жили собі в Німеччині і харчувались за наш рахунок. В 1921 році я мав з цього приводу суперечку з Розенбергом, і я йому тоді казав: Розенберг, візьміть собі до уваги твердо, що революція робиться лише тими людьми, котрі знаходяться в середині держави, а не зовні її. І от з'явився український гетьман, котрий запропонував нам свої послуги. Я сказав тоді: Розенберг, чого ви чекаєте від цієї людини? — «О, він організує революцію». Я сказав тоді: В такому випадку він повинен знаходитись в Росії».

Жили брати Дмитро та Михайло Розенберги, ймовірно, на хуторі Вознесенка (ніні селище Новослобідське, там знаходиться дільниця Клевенського управління осушувальних систем).

Інтуїція підказує, що тим високопоставленим німецьким генералом, який відвідав Путивль під час німецько-фашистської окупації і казав, що в Путивльському повіті були і його землі, — був саме Альфред Розенберг, всесвітньо відомий ідеолог фашизму.

Можливо, це ім'я зацікавить когось з краєзнавців Сумщини або Чернігівщини і вони зможуть розвинути цю тему далі та внести додаткові відомості.

Олександр ЛЕПЬОШКІН

ТАЄМНИЦЯ В. М. С.

У колекції Чернігівського художнього музею зберігаються 14 живописних творів, позначених ініціалами В. М. С., більша частина з яких ніколи не експонувалася. Вони надійшли в ЧІМ 1953 р. з Прилуцького краєзнавчого музею. Виданий у 1928 році Бюлетень Прилуцького округового музею називає їх автором художника Соколова, що жив і помер у Вейсбахівці (тепер Білоречича). Перелічуються твори, придбані музеєм у вейсбахівського священика М. Федоренка. Зацікавлена, вирушаю до Прилук, щоб здобути відомості про художника, встановити ім'я та по батькові, уточнити рік народження та смерті, бо у довідковій літературі його прізвища немає.

Йшов 1888 рік — виповнювалося 150 років з дня його народження, бо роком народження художника вважався 1838. У Прилуках знайомлюся з чудовими людьми — працівниками музею, архіву. Хранитель фондів ПКМ Г. Ф. Гайдай погодився звозити мене у Вейсбахівку, де мешкав художник. По дорозі я почула від нього все, про що він дізнався від старожилів. Художник Соколов приїхав у Вейсбахівку в 1876 р. разом з архітектором О. Ю. Ягном на запрошення О. С. Рахманової для проектування, будівництва та оздоблення маєтку. Олена Сергіївна Рахманова, уроджена княгиня Волконська (дочка декабриста Волконського) володіла на той час маєтками, в Козелецькому (Вороньки) та Прилуцькому повітах. У Вейсбахівці було зведено чудовий архітектурний ансамбль у стилі українського модерну: палац (1886), готель, флігель, церква. Дах, фриз, віконні наличники виготовлено з теракоти та майоліки, ними ж облицьовано колони та печі. Майолікове оздоблення виготовляли у Вороньках, в керамічних майстернях, заснованих О. Ю. Ягном, всередині палац та флігель розписані В. Соколовим. На віконних отворах збереглися рештки декоративного розпису.

Ось ми у Вейсбахівці (сучасній Білоречичі). Перед нами картина запустіння: флігель у жалюгідному стані, зверглися деякі надвірні будівлі: пекарня, конюшні, де в розбитих шибках гуляє вітер. Нічого не нагадує про чудово налагоджене господарство, де були теплиці, сад, півсотні корів, 80 робочих биків, 2 парові молотилки.

Неподалік від місця, де колись була церква, лежить чорна мармурова надгробна плита: «Анна Ивановна Соколова, род. 30 января 18...7 — умерла 2 сентября 1899». Хто вона, ця жінка з прізвищем, що нас цікавить. У Прилуцькому районному архіві знаходжу відповідь — запис в метричній книзі Полтавської духовної консисторії с. Вейсбахівки за 1899 р.: умерла 2 сентября погребена 5 сентября Тульской губернии Алексинского уезда потомственного дворянина Василия Николаевича Соколова жена Анна Иоановна, 31 год.». Так було встановлено ім'я та по батькові художника та його походження з тульських дворян. Скупі рядки документів безпристрасні, але включимо уяву: тридцятирічний художник приїздить з маєток, працює, пише портрети на замовлення, одружується з молоденькою Ганною (бо він був старший від неї на 22 роки), яка померла в 31 рік, залишивши чоловікові дитину — єдиного сина Феодосія. На жаль, звісток про його народження не знайдено, не всі метричні книги збереглися, а народитися він міг з 1886 по 1899 рр. Подальші пошуки дали нові відомості: Державний архів Тульської області відповів на запит: «Василий Николаевич Соколов родился 12 декабря 1845 года, крещен 19 декабря 1845 года в Санкт-Петербурге. Его родителями были: бухгалтер лейбгвардии Преображенского полка поручик Николай Ильич Соколов и Елизавета Ивановна. В дворянском достоинстве В. Н. Соколов утверждён 20 декабря 1860 г.». Ця анахідка відсунула ювілей художника на

7 років, на кінець 1995 р. Твердження, що В. М. Соколов вчився в Московському училищі живопису, ліплення та архітектури, а потім в Римській академії мистецтв, поки що не підтвержене документально. Але, безперечно, він мав професійну підготовку, про це говорять його твори. Переважно, це портрети. Майже половину складають етюди, які не менш важливі для розуміння творчої манери художника, його темпераменту. Художник працював у традиційній реалістичній манері; його кращі портрети відзначає психологізм, вміння передати внутрішній стан людини, її характер. Це в повній мірі стосується портрета його друга, архітектора О. Ю. Ягн. В ньому художник вдало передав психологічний стан творчої людини: в образі молодого архітектора відчувається піднесеність почуттів, добродушна весела вдача сповненої надії людини. Доброзичливість, теплота по відношенню до портретованих, уміння і бажання бачити в людях найкращі риси відчуваються у всіх портретах художника. Точність, ретельність, майже документальність відзначають маленький портрет Г. П. Галагана, створений в 80-х р.р. XIX ст., наприкінці життя відомого мецената.

«Автопортрет» — єдине, що дає нам уяву про зовнішність, характер та психологічний стан художника. Ми бачимо людину середнього віку в пенсне, на ньому костюм з краваткою, зав'язаною бантом. Доброзичливість, інтелігентність, скромність є в характері цього чоловіка.

Про тематичну картину В. М. Соколова «Чорногорці» ми дізналися з оригінального фото, що зберігалася в ПКМ і було зроблено М. М. Кочубеєм у Вороньках. З напису на звороті фото відомо, що картину було написано близько 1895 року, послано на виставку в Академію Мистецтв, де вона була куплена О. С. Рахмановою. Картина загубилася десь на Прилуччині.

На ній зображено побутову сцену з життя чорногорців, одного з балканських народів. Кімната, схожа на корчму, де зібралися люди, які слухають сліпого музиканта. Він грає на смичковому народному інструменті, сидючи біля низького столу. Біля дверей стоїть дівчина. В правому куті кімнати на підлозі сидить підліток в білій свитці, біля нього чашка з блюдцем. На стінах висять репродукції з портретів, в куті ікона, під портретами зброя.

В цьому творі художник демонструє професіоналізм і талант, уміння побудувати досить складну композицію, зображує людей в русі, в різних ракурсах, добре передає захоплення музикою присутніх.

В. М. Соколов та О. Ю. Ягн брали участь в роботі надobelіском героєм Шипки (Болгарія). Вибрана тема, етнографічні подробиці картини, нагадують сюжет з життя одного з балканських народів. Місцезнаходження картини й досі невідоме. Пошуки її по музеях України та країн близького зарубіжжя поки не дали результатів. Цікаво, що в колекції є декілька творів, що дуже нагадують етюди до цієї картини. («Натюрморт», «Молдаванка»). Звертаюся до всіх, хто що-небудь знає про згадану картину, з проханням повідомити в Чернігівський художній музей. Картина могла потрапити і за кордон. У відділі рукописів ЦНБ знайдено лист В. М. Соколова до В. Л. Модзалевського, який на той час очолював Чернігівську архівну комісію. Датований 29 червня 1917 року. В ньому йдеться про те, що Олена Олександрівна Рахманова (дочка Олени Сергіївни) чекає приїзду Модзалевського до Вейсбахівки, щоб він допоміг розібратися з старовинними українськими речами. Пов'язано це зі смертю матері, яка наступила наприкінці 1916 року, і необхідністю дати лад речам, чи було підготовкою до від'їзду за кордон, зараз важко встановити. Але подальші історичні події на Україні розвивалися так, що О. О. Рахманова дійсно була вимушена покинути батьківщину. В січні 1918 р. на Прилуччині було встановлено радянську владу. Далі все йшло за загальним сценарієм Жовтневої революції; маєтки було ревізовано, церкви та палаци зруйновано, фамільні склепи пограбовано. За переказами, В. М. Соколов та О. Ю. Ягн залишилися у Вейсбахівці. З флігеля їх виселили, і одного разу двох бесприступних, безпомічних вісімдесятирічних художників знайшли мертвими в нетопленій хаті. Могили їх не збереглися.

До 150-річчя з дня народження художника в Чернігівському художньому музеї було відкрито маленьку виставку творів В. М. Соколова, що відкрила глядачеві досі майже невідомого художника, а також видано анований та ілюстрований каталог його творів.

Світлана ГАВРИЛОВА.

1905 РІК. ЧОРНА СОТНЯ В НІЖИНІ

У жовтні 1905 року, здавалось, наступив справжній апокаліпсис для величезної романівської імперії, почався всеросійський політичний страйк, зупинились залізничі заводи, фабрики, палати дворянські палаци і садиби. Протягом жовтня і листопада 1905 року на Чернігівщині було зруйновано 82 маєтки поміщиків — більше половини всіх знищених на Лівобережній Україні. «Кожний день ніс якусь новину, — писав про ті часи М. М. Коцюбинський. — Там економію розібрали доценту, там спалили гурально або сахарно, в іншому місці рубали панські ліси, орали землю, і нічого за це не